

POSTANOWIENIE

Dnia 25 stycznia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Antoni Bojańczyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Kapiński

SSN Adam Roch

w sprawie lustrowanego **M. M.**,
po rozpoznaniu w dniu 25 stycznia 2023 r. w Izbie Karnej,
na posiedzeniu bez udziału stron,
z urzędu, na skutek sygnalizacji lustrowanego,
potrzeby wznowienia postępowania lustracyjnego w trybie art. 542 § 3 k.p.k.,
dotyczącej postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem Sądu
Apelacyjnego w Białymstoku
z dnia 22 kwietnia 2022 r., sygn. akt II AKz 132/22,
utrzymującym w mocy postanowienie Sądu Okręgowego w Białymstoku
z dnia 1 marca 2022 r., sygn. akt III K 7/22,
na podstawie art. 21d ust. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu
informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz
treści tych dokumentów (Dz.U. 2006 nr 218, poz. 1592 z późn. zm.) w zw. z art. 542
§ 3 k.p.k. w zw. z art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k.

- 1. wznowia postępowanie lustracyjne zakończone postanowieniem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 22 kwietnia 2022 r., sygn. akt II AKz 132/22, utrzymującym w mocy postanowienie Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 1 marca 2022 r., sygn. akt III K 7/22;**

2. uchyla postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 22 kwietnia 2022 r., sygn. akt II AKz i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania temuż sądowi.

UZASADNIENIE

W dniu 20 czerwca 2022 r. obrońca lustrowanego M. M. złożył w Sądzie Najwyższym wniosek w trybie art. 9 § 2 k.p.k. w zw. z art. 542 § 3 k.p.k. w zw. z art. 544 § 2 k.p.k. w zw. z art. 21d ust. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. 2006 nr 218, poz. 1592 z późn. zm.) (dalej: „ustawy lustracyjnej”) sygnalizujący konieczność wznowienia z urzędu postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 22 kwietnia 2022 r., sygn. akt II AKz 132/22, utrzymującym w mocy postanowienie Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 1 marca 2022 r., sygn. akt III K 7/22 w przedmiocie odmowy wszczęcia postępowania lustracyjnego wobec M. M., wskazując zaistnienie bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. i potrzebę wznowienia postępowania w trybie art. 542 § 3 k.p.k. Jak wynika z treści wniosku, Sąd Apelacyjny w Białymstoku, procedując jako sąd drugiej instancji w przedmiocie zażalenia na postanowienie Sądu Okręgowego w Białymstoku o odmowie wszczęcia postępowania lustracyjnego wobec M. M., był nienależycie obsadzony, albowiem sąd ten orzekał w składzie jednoosobowym, podczas gdy zgodnie z art. 19 ustawy lustracyjnej w zw. z art. 30 § 2 k.p.k. powinien rozpoznać sprawę na posiedzeniu w składzie trzech sędziów. W takim oto składzie Sąd Okręgowy w Białymstoku na posiedzeniu w dniu 1 marca 2022 r. wydał postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania lustracyjnego, co obligowało sąd odwoławczy do rozpoznania zażalenia również w składzie trzech sędziów. W konkluzji obrońca lustrowanego – po wznowieniu postępowania lustracyjnego – na podstawie art. 9 § 2 k.p.k. w zw. z art. 547 § 2 k.p.k. wniósł o uchylenie postanowienia Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 22 kwietnia 2022 r., sygn. akt II AKz 132/22, i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, zaś na podstawie art. 544 § 3 k.p.k. wniósł o wyrażenie zgody na

udział w posiedzeniu Sądu Najwyższego w przedmiocie wznowienia postępowania i zawiadomienie o wyznaczonym terminie posiedzenia.

W dniu 13 grudnia 2022 r. do Sądu Najwyższego skierowano stanowisko Dyrektora Biura Lustracyjnego Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z dnia 7 grudnia 2022 r. w przedmiocie wniosku lustrowanego M. M. o wznowienie prawomocnie zakończonego postępowania lustracyjnego (k. 22-24). Z uwagi na zaistnienie bezwzględnej przyczyny odwoławczej określonej w art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. Dyrektor Biura Lustracyjnego wniósł o wznowienie postępowania, a następnie o jego umorzenie na podstawie art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k., albowiem postępowanie dotyczące wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego w oparciu o art. 20 ust. 5 ustawy lustracyjnej wcześniej wszczęte, a dotyczące oceny prawdziwości tego samego oświadczenia lustracyjnego złożonego w dniu 14 stycznia 2022 r., toczy się aktualnie przed Sądem Okręgowym w Białymstoku. W uzasadnieniu swojego stanowiska Dyrektor zaznaczył, że w dniu 4 maja 2022 r. do Sądu Okręgowego w Białymstoku wpłynął kolejny wniosek o wszczęcie postępowania lustracyjnego, tym razem autorstwa obrońcy M. M., którego podstawą było stwierdzenie, iż w czasie trwania postępowania zarejestrowanego pod sygnaturą III K 7/22 Sądu Okręgowego w Białymstoku pojawiły się kolejne, publicznie dostępne (encyklopedia internetowa *Wikipedia*) pomówienia o rzekome powiązania M. M. z organami bezpieczeństwa państwa komunistycznego. Postanowieniem z dnia 13 czerwca 2022 r., Sąd Okręgowy w Białymstoku w sprawie o sygn. akt III K 39/22, na podstawie art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. umorzył postępowanie w sprawie wszczęcia postępowania lustracyjnego (k. 29). Postanowienie to skutecznie zaskarżył obrońca lustrowanego podnosząc między innymi, iż z biogramem dotyczącym M. M. zamieszczonym na stronie internetowej *Wikipedii* może zapoznać się każdy użytkownik sieci oraz że wpis pomawiający w/w powstał już po zakończeniu postępowania prowadzonego przez Sąd Okręgowy w Białymstoku w sprawie o sygn. akt III K 7/22. Postanowieniem z dnia 22 września 2022 r., Sąd Apelacyjny w Białymstoku w sprawie o sygn. akt II AKz 310/22, zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, że wszczął postępowanie lustracyjne wobec M. M. i sprawę przekazał do merytorycznego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Białymstoku (k. 25-28). W

ocenie Biura Lustracyjnego IPN, w sprawie będącej przedmiotem sygnalizacji obrońcy M. M. zachodzi sytuacja zawisłości sprawy (*lis pendens*). Postępowanie autolustracyjne, którego zasadniczym przedmiotem jest ocena prawdziwości oświadczenia lustracyjnego złożonego przez M. M. w dniu 14 stycznia 2022 r. zostało bowiem prawomocnie wszczęte postanowieniem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 22 września 2022 r., sygn. akt II AKz 310/22 wskutek ponownego wniosku obrońcy osoby lustrowanej i aktualnie toczy się w trybie odpowiednich przepisów ustawy lustracyjnej.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

W pierwszej kolejności zauważyć należy, że wznowienie postępowania karnego na podstawie art. 542 § 3 k.p.k. z powodu wystąpienia jednego z uchybień wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k. może nastąpić tylko z urzędu (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2005 r., I KZP 5/05, OSNKW 2005, z. 6, poz. 48). Stronie nie przysługuje więc, w takiej sytuacji, wniosek o wznowienie postępowania karnego, a jedynie może, w trybie art. 9 § 2 k.p.k., zasygnalizować organowi procesowemu wystąpienie uchybienia należącego do katalogu bezwzględnych przyczyn odwoławczych w celu jego ujawnienia. Tego rodzaju inicjatywa strony uruchamia przeprowadzanie czynności z urzędu i w przypadku potwierdzenia istnienia uchybienia może dojść do wznowienia postępowania z urzędu i uchylenia wadliwego orzeczenia.

Bez wątpienia w przedmiotowej sprawie doszło do zmateralizowania się bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. w postaci nienależytej obsady sądu drugiej instancji – Sądu Apelacyjnego w Białymstoku, który na posiedzeniu w dniu 22 kwietnia 2022 r. w sprawie o sygn. akt II AKz 132/22 orzekał w składzie jednoosobowym (k. 157-159 akt sprawy III K 7/22) podczas, gdy zgodnie z art. 19 ustawy lustracyjnej w zw. z art. 30 § 2 k.p.k. powinien był orzekać w składzie trzech sędziów. W takim bowiem składzie Sąd Okręgowy w Białymstoku procedował na posiedzeniu w dniu 1 marca 2022 r. w sprawie o sygn. akt III K 7/22 w przedmiocie odmowy wszczęcia postępowania lustracyjnego wobec M. M. (k. 120-122 akt sprawy III K 7/22). Zatem skoro sąd *meriti* wydał zaskarżone postanowienie w składzie trzech sędziów, to właściwym i

jedynym składem sądu odwoławczego, władnym do rozpoznania zażalenia, był również skład trzech sędziów.

Wątpliwości budzi jednak — podniesiona przez Dyrektora Biura Lustracyjnego Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w stanowisku z dnia 7 grudnia 2022 r. (k. 22-24) — kwestia zawisłości sprawy (*lis pendens*). Analiza załączonych do sprawy akt o sygnaturze III K 7/22 oraz załączonych do stanowiska Dyrektora Biura Lustracyjnego kserokopii postanowień: Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 13 czerwca 2022 r., sygn. akt III K 39/22 (k. 29) oraz Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 22 września 2022 r., sygn. akt II AKz 310/22 (k. 25-28) nie pozwala bowiem na dokonanie ustalenia, że postępowanie dotyczące wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego wobec M. M. w oparciu o art. 20 ust. 5 ustawy lustracyjnej wcześniej wszczęte, a dotyczące oceny prawdziwości tego samego oświadczenia lustracyjnego złożonego w dniu 14 stycznia 2022 r., toczy się aktualnie przed Sądem Okręgowym w Białymstoku. Będzie o tym mowa w końcowej partii pisemnych motywów niniejszego postanowienia, wyjaśniających powody, które legły u podstaw odrzucenia stanowiska zaprezentowanego w piśmie z dnia 7 grudnia 2022 r. odnośnie potrzeby wydania orzeczenia „następczego” umarzającego wznowione postępowanie.

Zachowując niezbędną chronologię zauważyć należy, że w dniu 14 stycznia 2022 r. w Oddziałowym Biurze Lustracyjnym w Białymstoku M. M. złożył, adresowany do Sądu Okręgowego w Suwałkach, wniosek o wszczęcie postępowania lustracyjnego w oparciu o art. 20 ust. 5 ustawy lustracyjnej (autolustracja) i dołączył do wniosku oświadczenie lustracyjne z dnia 14 stycznia 2022 r., w którym podał, iż nie pracował, nie pełnił służby ani nie współpracował z organami bezpieczeństwa państwa (k. 4-56 akt sprawy III K 7/22). Wniosek ten, wraz z załącznikami, w dniu 20 stycznia 2022 r. przekazano do Sądu Okręgowego w Białymstoku (k. 3 akt sprawy III K 7/22), zarządzeniem Zastępcy Przewodniczącego III Wydziału Karnego z dnia 21 stycznia 2022 r. zarejestrowano w repertorium K pod numerem III K 7/22 jako sprawę o autolustrację M. M. i wylosowano sędziego referenta (k. 1-2 akt sprawy III K 7/22), a następnie postanowieniem z dnia 1 marca 2022 r. odmówiono wszczęcia postępowania

lustracyjnego wobec M. M. z uwagi na brak warunkującej jego wszczęcie przesłanki publicznego pomówienia (k. 121-122 akt sprawy III K 7/22). Na skutek zażalenia wniesionego przez obrońcę lustrowanego, Sąd Apelacyjny w Białymstoku postanowieniem z dnia 22 kwietnia 2022 r., II AKz 132/22 utrzymał w mocy zaskarżone postanowienie (k. 158-159 akt sprawy III K 7/22).

W dniu 20 czerwca 2022 r. do Sądu Najwyższego wpłynął wniosek sporządzony przez obrońcę M. M., sygnalizujący w trybie art. 9 § 2 k.p.k., konieczność wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 22 kwietnia 2022 r., II AKz 132/22 (rozpoznawany w przedmiotowym postępowaniu) (k. 2-4).

Niezależnie od powyższego, w dniu 4 maja 2022 r. do Sądu Okręgowego w Białymstoku wpłynął kolejny wniosek o wszczęcie postępowania autolustracyjnego, tym razem autorstwa obrońcy M. M., którego podstawą było stwierdzenie, iż w czasie trwania postępowania zarejestrowanego pod sygnaturą III K 7/22 pojawiły się kolejne, publicznie dostępne (encyklopedia internetowa *Wikipedia*) pomówienia o rzekome powiązania M. M. z organami bezpieczeństwa państwa komunistycznego. Postanowieniem z dnia 13 czerwca 2022 roku, Sąd Okręgowy w Białymstoku w sprawie o sygn. akt III K 39/22, na podstawie art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. umorzył postępowanie w sprawie wszczęcia postępowania autolustracyjnego (k. 29). Wobec zażalenia wniesionego przez obrońcę wnioskodawcy, Sąd Apelacyjny w Białymstoku postanowieniem z dnia 22 września 2022 roku, II AKz 310/22, zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, że wszczął postępowanie lustracyjne wobec M. M. i sprawę tą przekazał do merytorycznego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Białymstoku (k. 25-28).

O ile konieczność uchylecia orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Białymstoku w ramach zainicjowanego przez Sąd Najwyższy z urzędu postępowania wznowieniowego dotyczącego rozstrzygnięcia objętego sygnalizacją przedstawioną przez obrońcę Sądowi Najwyższemu (tj. postanowienia Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 22 kwietnia 2022 r., II AKz 132/220) w związku ze zmaterializowaniem się bezwzględnej przyczyny odwoławczej skodyfikowanej w art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. nie ulega wątpliwości, o tyle znacznie bardziej problematyczna jest kwestia wydania orzeczenia następczego treści postulowanej przez Dyrektora

Biura Lustracyjnego w piśmie z dnia 7 grudnia 2022 r., tj. umorzenia wznowionego postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k., co motywuje się tym, że postępowanie dotyczące wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego w oparciu o art. 20 ust. 5 ustawy lustracyjnej wcześniej wszczęte, a dotyczące oceny prawdziwości tego samego oświadczenia lustracyjnego złożonego w dniu 14 stycznia 2022 r., toczy się aktualnie przed Sądem Okręgowym w Białymstoku (chodzi o postępowanie toczące się pod sygn. III K 39/22). Rzecz w tym jednak, że podstawą wydania orzeczenia kasatoryjnego przez Sąd Apelacyjny w Białymstoku w dniu 22 września 2022 r., (sygn. akt II AKz 310/22, zażalenie na postanowienie Sądu Okręgowego w Białymstoku w sprawie sygn. III K 39/22), było zapatrywanie prawne sądu *ad quem*, że nie materializuje się w sprawie bezwzględna przyczyna odwoławcza oparta na powadze rzeczy osądzonej o której mowa w przepisie art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k., albowiem porównanie przedmiotu obu postępowań, konkretnie zaś okoliczność związanych z kierowaniem wobec wnioskodawcy w przestrzeni publicznej zarzutów i informacji dotyczących współpracy (s. 4 uzasadnienia postanowienia sygn. II AKz 310/22) dowodzi, że są to dwa postępowania dotyczące dwóch r ó ż n y c h przedmiotowo spraw. Oprzeć się na odmiennym stanowisku, tj. uznać (tak jak chce tego Dyrektor Biura Lustracyjnego w swoim piśmie złożonym do sprawy), że zachodzi tożsamość przedmiotu postępowania w rozumieniu art. 19 ustawy lustracyjnej w zw. z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. (co miałoby uzasadniać wydanie w sprawie orzeczenia „następczego” o umorzeniu postępowania o sygn. III K 7/22), można by wyłącznie przy przyjęciu nieodpowiadającego realiom procesowym sprawy założeniu, że doszło do tożsamości przedmiotu obu postępowań, co jednak — automatycznie — prowadziłoby do zakwestionowania prawidłowości rozstrzygnięcia Sądu Apelacyjnego w Białymstoku zapadłego na skutek rozpoznania zażalenia od postanowienia Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 13 czerwca 2022 r. sygn. III K 39/22. Analiza orzeczeń zapadłych w obu postępowaniach lustracyjnych dotyczących M. M. (sygn. III K 7/22 i III K 39/22) wskazuje na to, że kwestia tożsamości przedmiotowej postępowań była przedmiotem sporu pomiędzy sądami w tym sensie, że w postępowaniu III K 39/22 sąd pierwszej instancji i sąd drugiej instancji odmiennie ustosunkowały się do zagadnienia powagi rzeczy osądzonej w sprawie. Sąd Najwyższy nie jest obecnie

władny rozstrzygać tego sporu orzekając w przedmiocie wznowienia postępowania, i to nie tylko z tego powodu, że chronologicznie późniejsze orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku (postanowienie z dnia 22 września 2022 r.) oparto na stanowisku braku tożsamości przedmiotowej spraw sygn. III K 7/22 i III K 39/22. Kwestię tę będzie musiał jednak mieć w polu widzenia Sąd Apelacyjny w Białymstoku przy ponownym — tym razem w należyтым składzie — rozpoznawaniu zażalenia na postanowienie Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 1 marca 2022 r., sygn. akt III K 7/22 w przedmiocie odmowy wszczęcia postępowania lustracyjnego wobec M. M..

Mając na uwadze powyżej wskazane okoliczności, w tym okoliczność nienależytej obsady sądu odwoławczego – Sądu Apelacyjnego w Białymstoku wydającego postanowienie z dnia 22 kwietnia 2022 r. w sprawie o sygn. akt II AKz 132/22, stanowiącą bezwzględną przyczynę odwoławczą z art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k., prawomocnie zakończone postępowanie lustracyjne należało wznowić, uchylić wydane w wadliwym składzie postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 22 września 2022 roku w sprawie o sygn. akt II AKz 132/22, i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania temuż sądowi w postępowaniu odwoławczym.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji.